

Vallásosság, egyház, egyházi ünnepek, szokások

A község katolikus vallását és erkölceit minden időkben – jórészt máig is – megőrző lakói szívesen készítették fényképet egyházi ünnepeikről, eseményeikről, és az azokhoz kapcsolható családi szokásokról. A legtöbb képet az első áldozókról készítették – máig az egyik legnagyobb és legtöbbet fotózott családi esemény -, valamint a betlehemes játékokról, sok kép örökítette meg számunkra az egykor volt búcsúk hangulatát, baráti társaságait, újabban pedig a jobbnál jobb masinériák tömeges elterjedésével az úrnapi – virágvasárnapi – körmenet tűnik az egyik legnépszerűbb, nagy közösségi témának, családi szinten pedig a húsvét és karácsony fogja a bőség zavarát okozni az eljövendő kötet ma még talán meg sem született szerkesztőinek.

Iskola, gyermekkor

Nem lehet a hajdanvolt gyermekek képeit meggátottság nélkül nézni. Itt van például 1910-ből a IV-V. és a VI. osztály közös fényképe. Rajtuk az akkori Újhartyán fiatalsága, reménysége, jövője. A neveket ma már csak azok tudják, akiknek az ősei, déd- és nagyszülőjük a képen látható. Közülük valószínűleg már mindenki itt hagyott bennünket. Felnöttek, házasodtak, küzdöttek a családjukért, háborúban a hazáért, meghaltak a frontokon, a szerencsésebbek hazatértek, felnevelték gyerekeiket, emlékeztek, megöregedtek, aztán elmentek. Ők ma már csak emlékek, és az emlékek is gyorsan halványulnak az utódok emlékezetében. De a rögzített pillanat itt maradt nekünk, szigorú tekintetű tanító bácsikkal, tanító kisasszonyokkal, akik nem ismerték a mai – úgymond – korszerű oktatási formákat, mégis meg tudták tanítani a gyermekeket a tudományokra, az erkölcsre, a hagyományok tiszteletére és az öregek megbecsülésére.

Mezőgazdaság, tanyasi élet

Jószerevel eltűntek már a tanyák az egykori hartyáni határból, bár az utóbbi időkben főleg a vatyai részeken reneszánszukat élik. Emléküket és lakóik emlékét őrzik még a fényképek. A paraszti élet talán legnagyobb és legféltettebb ünnepe volt a betakarítás – különösen az aratás, a cséplés, a szüret, a disznóvágás.

A cséplést ábrázoló képek érzékeltetik az „élet”, a kenyér születésének pillanatát. A tanyasi ember mindig büszke volt szabadságára, önállóságára, az állataira, gazdaságára. A fényképeken látjuk: a jószágot szinte családja részének tekintette a gazda és velük együtt állt a korabeli fotográfus masinája elé.

Kora kiemelkedő főura, mecénása, a keszthelyi mezőgazdasági főiskola, Georgikon alapítója, Széchenyi Ferenc évente magával vitte gyermek fiát, Istvánt - a majdani legnagyobb magyart - birtokainak meglátogatására és a gyerekeknek meg kellett csókolnia a falu első jobbágyának, az ő jobbágyuknak a kezét mondván:

tanuld meg fiam, ez az a kéz, amely neked és a családnak az életet biztosítja. A parasztember hasonló becsben tartotta gazdaságát: addig, míg el nem látta állatait, nem ült asztalhoz, a kenyérré keresztet vetett mielőtt megvágta, étkezés előtti imájában hálát adott Istennek, hogy gondoskodott a család kenyérével.

Iparosok, kerskedők, mesterek

Németországban már a kora középkortól kezdve az első fiú örökölte a földet, a paraszti gazdaság nem volt osztható, a többi fiúgyerekeknek szakmát kellett tanulnia. Így aztán érthető, hogy a Magyarországra települt sváb, szász, német családok kiváló mesterembereket adtak az országnak.

Újhartyánban is voltak iparosok, kereskedők: ami kell az kell. A képek tanúsága szerint volt itt varrónő (több is), kőműves, szíjgyártó, asztalos, korcsmáros (no abból sem szenvedtek hiányt: az asszonyok varrónőhöz, a férfiemberek kocsmába mentek inkább), trafikos, műszerész, cipész, fodrász – legalábbis a szerkesztő ennyit tudott összeszámolni. Nem számolta, mert nem számolhatta össze például a kovácsokat, akikből több is volt: patkolni kellett a lovat, a szekereken mindig akadt javítanivaló, újra abroncsolni a kereket, kaszát, kapát, ásót készíteni: szóval nem maradtak munka nélkül ők sem. De a képek sajnos nem tanúskodnak róluk, mint ahogy nem találunk, hiába keresünk könyvünkben képet pingáló, vagy stikkelő (hímző, horgoló) asszonyokról.

Hogy komoly létszámú mesterember élt meg mesterségbeli tudásából – ma úgy mondanák : szolgáltatásából -, azt mutatja, hogy - hasonlóan a gazdákhoz -, saját kocsmájuk volt: a Szép utcai Schenk kocsmá (míg a gazdák vasárnap délutáni törzshelye a Fő utcai Lenka kocsmá volt)

Katonaság, levente, háború

A katonaság a férfiember nagy próbatétele, a háború pedig az anyáké, a feleségeké. Hány fiatal élet veszett oda a frontokon! Idézzük fel a régi katonanótákat, népdalokat emlékezetünkben – bizony legtöbbször a kedveseihez hazavágyó ember keservét mondja el: „Csillagos ég merre van a hazám, merre sirat engem az én édesanyám ...” Az újhartyániak is meghozták a maguk véráldozatát Mars istenség oltárán, sok jó hartyáni ember neve található hősök emlékművén. Amikor pedig a háborúk véget értek, a hazatérők emlékeiben mesévé szelídült Isonzó, Doberdó, a Don-kanyar és a többi hely ..., pedig tudjuk, nem volt az mese!

Hadifogság, málenkij robot

A magyar nép, különösen sváb honfitársaink számára rettenetesen hangzó, baljós csengésű két szó a „málenkij robot”. Hosszú fogságot, embertelen megpróbáltatásokat, sok, nagyon sok család számára fiatal, virágában megszakadt életet jelent, pedig valódi jelentése álnokul ártalmatlan: kicsi munka. Újhartyánból 300 fiatal férfit és nőt vittek el az orosz katonai hatóságok kényszermunkára.

Talán a szomorú emlékek miatt is – a visszatértek felejteni akartak – alig, alig találtunk képeket ehhez a fejezethez, az Ukrajnában készültek is sokkal inkább idillikus állapotokat mutatnak a kényszermunka utolsó éveiből, semmint a csalánés fűlevelesek, az éhezések, a tífusz járta, tetű lakta priccsek rettenetét, a bányák embertelen munkakörülményeit. És csak a hazatértek elbeszéléseiből tudjuk, hogy a helybeliek sem éltek sokkal jobban és emberségük is kiállta a zord idők próbáját. ... De nem mutatják a képek az egymásra utalt emberek bajtársiasságát, az egy faluból valók összekapaszkodását, a betegek, elesettek, a rászorultak ápolását, segítségét sem, ami nélkül a szerencsés hazatérők száma jóval kevesebb lett volna!

Család, rokonság, barátok

Nem könnyű egy idegennek eligazodni az újhartyáni családi viszonyokon. Aki a könyv képaláírásait, vagy jegyzeteit tanulmányozza, hamar rájöhet, hogy ebben a faluban igen szoros, kiterjedt családi kötelék ölelő melegében éltek és részben élnek ma is az emberek, és szenvednek a kötelékek lazulásától, a mai elsodró világtól.

A nemzetiségi lét, a szokások és a hagyományok Újhartyánt jól megkülönböztették (bizonyos fokig ma is megkülönböztetik) a többi településtől és tették zárt közösséggé az itt lakókat. Mivel néhány nagy család (Feith, Kaltenecker, Kleineisel, Swäbisch stb.) leszármazottai szinte lefedték a falut, ragadványnevekkel különböztették meg őket egymástól, ami utalt szakmára, származásra és így tovább (a ma is vállalt ragadványnevek zárójelben szerepelnek a képaláírásokban). A családok nevei idővel a magyar kiejtésnek megfelelően változtak – ma már csak Fajth vagy Fajt van Újhartyánban, és a Schwäbisch-ek is rég „átöltöztek” Svébisnek. Könyvünkben a leggyakoribb írásmódot használjuk, hacsak nem tudunk a család konkrét névhasználatáról.

Kultúra, szórakozás, sport

A régi falusi élet, a paraszti életforma eléggé meghatározta a szórakozási lehetőségeket, formákat. Ebben az életritmusban megvolt mindennek az ideje és a színtere. Ez utóbbiak a gazdakör, a Lenka kocsmá (a bálterme báli szezonon, lagzik időszakán kívül a mozi is egyúttal) a gazdák törzshelye volt, a Szép utcai Schenk korcsma az iparosoknak biztosított törzsasztalt és helyet a korabeli helyi színjátszóknak, na meg itt volt a „Rókalyuk”, a helyi futballcsapat öltözője (az ellenfél a színpadon öltözött), a legendás Béla kocsmát pedig a béresek, zsellérek töltötték meg. Mindegyik kocsmának saját zenekara volt, amely farsang idejében kora délután térzenével adott jelet a bál kezdetének, ami aztán a farsang utolsó hétvégéjén vasárnaptól hamvazószerdáig tartott.

Itt folytak többnyire különtermekben vasárnap délutánonként a kártyacsaták, az udvaron kugli pályákon sem volt szünet: előfordult, hogy sötétedésig csak két „zsinórt” tudtak lejátszani a sok jelentkező miatt. „Aki nem élt ekkor, nem is tudja milyen az élet” - írja Horthy Miklós önéletrajzában az I. világháború kitörésével lezárult boldog békeidőkről.

Lehet, hogy mi, a könyvet lapozgatók másodsor is lemaradtunk arról, hogy megtudjuk?!

Elöljárók

Egy település fejlődése polgárainak szorgalmától, akaratától függ. A közakaratot az elöljáróság testesíti meg, élén az elöljáróság munkáját szervező elöljáróval, akit az idők folyamán neveztek bírónak, tanácselnöknek, polgármesternek. Nem az elnevezés a lényeg, hanem az, hogy a 230 éve idetelepült svábok gyökeret vertek itt a magyar Alföld kapujában, kivívták az itt ősidők óta élők tiszteletét, elismerését és a magyarság szerves alkotó részévé váltak, büszkén származásukra, őseikre – mert olyan vezetőket választottak, akik érvényesíteni tudták az itt élők érdekeit, akaratát.

A mai Újhartyán ...

Alig találtunk a községet, annak utcáit, házait, részleteit bemutató régi képet. A valamikor volt képeslapok elfogytak, áthulltak az idők rostáján, a (vándor) fényképészek pedig a fontos eseményekre megrendelést adó családokra fókuszáltak. Senki sem gondolt arra, mennyire kíváncsiak is leszünk majd mi, az ezredforduló táján élők az akkori Újhartyánra. E könyv nagyjából a fotózás kezdetétől 1950-ig készült képeket adja közre, e fejezettel azonban kivételt tettünk. Úgy gondoltuk, hogy ez a fejezet kimondottan az 50-100 év múlva

élőknek szól: így nézett ki a falu az Úr 2005. esztendejében a levegőből, autóra szerelt emelőkosárból, vagy gyalogosan, séta közben fényképezve. A látvány önmagáért beszél, a településen élők szemének megszokott az, ami az idetévedteket olyan elragadtatott megnyilvánulásra készíti, mint az ipari parkban termelő egyik cég európai alelnökét, aki a bajor, osztrák falvakhoz hasonlította Újhartyánt.

E könyv szerkesztője számtalan beszélgetésre hivatkozhat – korábban a környék újságjának a 3falu-nak a szerkesztője volt -, amikor állítja: Újhartyánról ebben a térségben az az általános vélemény, hogy a község lakói jól sáfárcodtak az ősök által rájuk hagyott örökséggel, éltek a rendszerváltozással újjászületett önkormányzatiság adta lehetőségekkel és a település történelmének legintenzívebb fejlődési szakaszát élte meg máig, 2005. őszéig.

Íme a nem teljes, leltárszerű felsorolás:

2004. tornaterem felépítése

2005. telefonhálózat kiépítése

2006. szennyvíztisztító (Kakucs községgel közös beruházásban) megépítése,

a. víz- és csatornahálózat, vízmű kiépítése

b. a község útjainak portalanítása, aszfaltozása (ekkortól minden közmű minden telekhatáron ott található), építészeti nívódíjas iskolabővítés és -felújítás, a Szép utca egységes utcaképezés kialakítása, megújítása, járda építése Hunyadi és Fő utcákban

1999.- ipari park kialakítása, infrastruktúra kiépítése 24 hektáron; a jelenleg ipari parki terület 86 hektár

2004. egészségház és négy település (Inárcs, Kakucs, Újlengyel és Újhartyán) ügyeletének kiépítése

2005. faluközpont építés, térkialakítás (tervezett befejezés 2006. június).